

Три роки після звільнення: спогади жительок Боромлянської громади про російську окупацію

Діана Крахматова

Крістіна Члек

26 березня, 10:03 ▶

Українські воїни звільнили село Боромля від російської армії 26 березня 2022 року. До третьої річниці деокупації Суспільне збило спогади трьох боромлянок про той період. Кожна з них намагалася протистояти російській навалі: Ніна Солод допомагала хворим односельцям, Аліна Крупеня вберегла шкільне обладнання, а Тетяна Пустовіт замість зброї проти окупантів використовувала українське слово.

"Ідеш до людей під отими дулами автоматів". Історія медицині Ніни Солод

Ніна Солод, Суспільне Суми

Боромля була окупована майже місяць. За цей час російські військові зруйнований авіабомбами та снарядами центр села. У селі вони влаштовували обшуки, пограбування, фізичні розправи. У людей не було можливості виїхати за медичною допомогою. Далі зі слів медицині Ніни Солод:

"Страшні часи були. Дай Бог їх не згадувати – і бодай би їх не знав ніхто. Прийшли (російські війська – прим.ред), як чорна хмара. Перші БТРи зайшли чорні такі, з кулеметами. Прапор наш зняли, свій повісили. Нам об'явили, що ви під окупацією. Все: інша влада. Оце буде ваш комендант.

А потім почали нищити. До магазинів підїжджали танками, виривали двері, ходили по хатах, знущалися над людьми. Я сама медичний працівник, ходила, бо хлопців дуже побили: ребра поперебивані, пальці надрізані. Ну а я допомагала. Дзвонили люди: і коронавірус був, і побиті. Страшно було, бо кругом стріляли. Ідеш до людей під отими дулами автоматів: "Можна пройти?". Раз скажуть, що можна, а раз: "Цось ти примількалась, багато береш на себе!" А все рівно ходила! Не було хліба, не було ніяких продуктів. Жили тим, що вдома у селянина є. Люди просили їх: завезіть хоч хліба, хоч що-небудь. Але не сталося цього. Навіть самі росіяни ходили – просили цигарки, хліба, по погребах лазили.

Наслідки російських обстрілів. Боромля, Сумська область, березень 2022/Фото: Суспільне Суми

Зараз, коли тут немає окупації, психологічно легше. Я вже на пенсії. Але працюю. Молодь під час війни повиїздила. Хтось повернувся, а є такі, хто, мабуть, і не повернеться. Якби війна скінчилась, то може, повернулись би люди. Я до доньки їздила в Польщу. Рік побула, але більше не змогла там бути. Там гарно, діти добре ставляться, а мені хочеться вдома жити. Тут, на своїй землі. Як не було б гірко, а я тут буду жити.

Я – мати, яка втратила сина, загинув у Кліщіївці, на Бахмутському напрямку. Навіть до цього часу тіла не знайшли, бо там ворог стоїть. Дуже вони багато нам зла зробили. Ніколи я їм не пробачу цього. Синові першого лютого було б 43 роки. Я хоч сама росіянка, але я ніколи їм не пробачу цього зла, що вони творили. В моєму рідному селі – Ницасі, що на Тростянецьчині, – теж побомбили. Будинки на в'їзді у Боромлю також розтрощили. Там не було військових, не було техніки. У нас немає заводів. У нас немає нічого військового. Нащо було бомбити?

Архів. Кафе "Клуб Друзів". Пошкоджене, внаслідок російських бомб, кафе у Боромлі. Фото Суспільне Суми.

Тяжко дуже, що вони прийшли, порозбивали все. Вони і душі наші повбивали. Довго ще треба оговтуватися після того, що сталося з нами.

Ліцей у Боромлі після окупації села, березень 2022 р. Фото: Світлана Білоус

Перше, що було, як тільки росіян звідси вигнали – вийшли боромляни з мітлами, з віничками. Захотілось бруд прибрати після них. Оті чоботи, штани, пакети, баночки. Вони тут такого бруду наробили. То спершу на вулицях порозчищали. А вже після взялися своє житло відновлювати.

Ліцей у Боромлі після окупації села, березень 2022 р. Тут розміщувалися російські військові. Фото: Світлана Білоус

Оце хочеться, аби їх уже вигнали, скінчилась війна. Нам просто хочеться пожити. Так, як ми жили до війни. А може ще й краще. Оце те, чого хочеться. А більше нічого".

"Допитували нас, дивились телефони, шукали інформацію". Історія освітянки Аліни Крупені

Аліна Крупеня. Суспільне Суми

Аліна Крупеня, заступниця директора з виховної роботи. Понад 10 років працює в боромлянському ліцеї. Під час російської окупації зберегала шкільне обладнання в себе вдома.

"Все почалося дуже раптово. Ми не очікували, що буде так. Я прокинулася вранці, бо мені подзвонив колега і сказав, що почалася війна. Я не могла повірити, вийшла на подвір'я і почула, як обстрілювали Краснопілля. Земля здригалася, було дуже страшно.

Я заскочила в хату, розбудила свою родину, стали збирати речі, хоча виїжджати ми не планували. Можливо, це була наша помилка. Були моменти, коли ми дуже шкодували про це. У перший же день у Тростянець зайшли російські військові, і там зупинилися. Виїхати з Боромлі вже було неможливо. Проте ми встигли з'їздити до Тростянця, купити ліки, харчі і повернутися назад. Ми не знали, що буде окупація.

Щодня все ставало гірше й гірше. В день, коли росіяни прийшли на наше подвір'я, я не знала, куди сховати доньку. Їй на той час було 17 років, вона вчилася в одинадцятому класі. Тоді ми ще не знали ні про Бучу, ні про Ірпінь, ні про інші населені пункти, що постраждали. Вони допитували нас, дивились телефони, шукали інформацію, яку ми, начебто, могли відзняти і кудись передати.

Хоча відзняти і передати щось було неможливо, адже не було ані світла, ані зв'язку. (Моя мама також живе в цьому селі, і коли ударили з авіації, то я навіть не знала, чи

вона жива. Авіабомба влучила в центр села, а уламки прилетіли навіть сюди, до нас, тобто, на відстань понад кілометр. Досить важкі уламки.

Село Боромля, березень 2022 р. Фото: Сумська обласна прокуратура

Коли прийшли окупанти в наш двір, вони хотіли дізнатися, чи є тут такі, що передають інформацію. Автоматом клацали над дитиною, шукали щось в телефонах. А вдома в мене було комп'ютерне обладнання. Ми привезли його зі школи і заховали в будинку. Пізніше вони зайшли саме до цієї кімнати, де було прикрите курточками те обладнання. Поставили автомати, стали переписувати паспортні дані.

Ці комп'ютери ми забрали і привезли разом зі вчителькою історії за два дні до окупації. Ми хотіли врятувати хоч якесь обладнання. Чомусь ми думали, що російські військові до нас додому не прийдуть. Ну чого їм сюди йти?

В школі ще залишались планшети, мікроскопи, інше обладнання. Це те, що нам в машину не помістилося. Машина легкова, а обладнання було чимало. Коли їхали по трасі, везли обладнання, то не знали, чи зараз з повороту не буде їхати танк – і він би не звертав, бо він би поїхав по нас, по машині. А ми б не змогли нікуди дітися, бо там вузька траса.

В школі було багато комп'ютерів, ноутбуків. Ми намагалися вивезти якнайбільше. Решту потім викрали російські військові. Вибрали геть усе. Був степлер з тріщиною – то вони навіть степлер забрали. Обладнання було в нас багато, тому що ми брали участь в різноманітних проєктах. Було все для навчання.

В день, коли до нас прийшли, донька дуже злякалася, плакала. Ми всі злякалися, але не подавали виду. Бо розуміли: в домі ворог. Вони казали: "Он там у вас у група учителів є, ви там один одному інформацію передавали". Я кажу: "Ні, не передавали. Тільки підтримували один одного".

Яна, учениця 11 класу в холодному льосі читає мамі книжку, щоб вона не плакала. Боромля, березень 2022 р. Фото: Аліна Крупеня

Вони тоді передивилися і горище, і всі прибудови на подвір'ї: шукали "бендерівців". А ще погріб у нас тут був, через два двори, так туди чоловіка повели. Сусіди дуже

злякалися, думали, що мого чоловіка забрали, вже на розстріл ведуть. Вони дивилися його документи – чи служив, військовий квиток дивилися, паспорт.

Неволя – це найстрашніше, що може тільки бути. Ми не могли вийти з двору, з погребка. Щодня проїжджала САУ. А ще, 19 березня, вже перед самим визволенням, приїхали "гради", стали за 30 метрів до нашого будинку. Стріляли години чотири, а потім наші їх обстріляли, прогнали, то вони все покидали, в машини повскакували – і поїхали. І ми змогли вийти з того погребка.

А коли нас вже звільнили, з'явився зв'язок, ми побачили, що вони зробили з іншими людьми, простими мирними жителями. І зрозуміли: наше життя висіло на волосинці, коли вони в нашій хаті були. Сусіди потім розповіли, що одного чоловіка вони забрали, бо щось не сподобалося їм в його телефоні. Повезли в Тростянець. Його сестра дивом додзвонилася і вони їй сказали, що живим ви вже його не побачите.

Одинадцятикласниця не може відчинити двері ліцею, бо заклад освіти пошкоджено через російські обстріли. Фото: Аліна Крупеня

Зараз вже три роки минуло. В окупацію я повертатися ще раз не хочу. Те, що ми пережили, те, що пережила я особисто, моя дитина, мій чоловік, батьки –це ніколи не забудеться.

Троянди на садибі Аліни Крупені. Фото: Аліна Крупеня

Тут рідна земля, в 2018 році ми купили цей будинок. В мене тут трояндовий сад і я його хочу поповнювати. Хотіла б тут залишитися. Тут жили мої діди, прадіди. В Боромлі мені добре. Я б не хотіла жити в місті, тому що тут є земля, можна садити, можна доглядати. І мені б хотілось бути на цій землі. Це моя мрія".

"Зброї в мене немає, тому буду воювати словом". Історія освітянки Тетяни Пусовіт

Тетяна Пустовіт, психологиня ліцею.

Тетяна Пустовіт нині працює психологом. Під час окупації ховала стенди з фотографіями учасників АТО, а після звільнення готувала їжу для воїнів ЗСУ. "До широкомасштабної війни працювала виконуючою обов'язки директора Жигайлівської філії (Жигайлівська філія ліцею Боромлянської сільради – ред.) Почалася війна – і з'явилися танки у Жигайлівці. Незавдого до цього техпрацівниця Валентина Іванівна каже: "Давайте приберемо стенд, на якому у нас розміщені наші АТОвці". Я кажу: "Господи, як добре, що ви нагадали". І ми швидко поприбрали ці світлини.

Але буквально, на другий день російські військові зайшли у школу. Вимагали, щоб прийшов сторож. Ми дуже переживали, чи він повернеться додому. Слава Богу, повернувся. Ну а потім запросили і мене. Не піти не могла, бо вони все одно знають, хто керівник. Думаю: зброї в мене немає, щоб воювати, тому буду воювати словом. Прийшла, кажу до їхнього керівника: "Ви добре розумієте українську мову?". А він каже: "Я с Донбасса, я очень хорошо понимаю украинскую мову. Но я ненавижу вашу украинскую мову!" Думаю, це якраз те, що я хотіла: слово-таки зброя. І потім каже, що "Сумы – это Россия, мы здесь надолго". Я кажу: "Поживемо – побачимо".

Я намагалася нічого зайвого не говорити йому, щоб не підставити нікого. Мене, слава Богу, відпустили. Він хотів дізнатися, чому на стенді так мало висить портретів наших педагогів, дітей. Я йому пояснила, що в нас невеличкий контингент, перші і четверті класи, тобто початкова школа, через це не так багато.

Пізніше, коли звільнили нашу школу і наше село Жигайлівку, тоді вже ми могли допомогти нашим воїнам. Організували для них харчування. Допомагала, чим могла. Разом із сусідкою готувала для воїнів, які зупинилися недалеко від мого будинку. Ліпили їм вареники, пекли пиріжки.

Зараз я вже працюю психологом в Боромлянському ліцеї. Знаю людей, до яких приходили російські військові і мордували їх, то соматичні захворювання в них є. Ті страхи, той стрес, вони пережили досить важко. Я думаю, що довго буде викорінюватися наслідки цієї війни.

Напис захисників України на дошці у Боромлянському ліцеї після деокупації, березень 2022 р. Фото: Аліна Крупеня

Я, як вчитель історії, не чекала нічого доброго від загарбників. І розуміла, що протягом історії, починаючи з Андрія Боголюбського, українці постійно ворогували із московитами. Тому все було зрозуміло. Шоком для мене це не стало – це закономірність. Протягом історії так відбувається. То ми будемо воювати так, щоб нашим дітям воювати не довелося".

